

IDDRI-kollokvium: modern növekedés és fenntartható fejlődés – egy mezőgazdaság nélküli világ felé?

Az [IDDRI](#) szervezésében került sor a „Modern növekedés és fenntartható fejlődés: egy mezőgazdaság nélküli világ felé” ([Croissance moderne et développement durable : vers un monde sans agriculture ?](#)) című konferenciára a „Fenntartható fejlődés és környezeti ökonómia” (*Développement durable et économie de l'environnement*) szeminárium-sorozat első őszi eseményeként. **Az előadás alapkérdése abból indult ki, [hogya a Világbank 2008-as jelentése](#) óta a mezőgazdaságnak tulajdonított szerep alaposan megváltozott, köszönhetően a fenntartható fejlődés és a környezetvédelem térnyerésének és számos föltörekvő ország színre lépésének. Ennek ellenére egyelőre nem kap fontosságához méltó szerepet annak vizsgálata, miként lehet kezelni a gazdaság egyes területei közötti átmenetet, ezen belül különösen a munkaerő kérdését. Egyértelmű, hogy ennek megoldása elengedhetetlen a jövő szempontjából, ez viszont elválaszthatatlan attól, milyen gazdasági fejlődési modellt követ egy-egy ország vagy földrajzi térség. (A Világbank hivatkozott jelentése [ide kattintva](#) letölthető.)**

Az előadó [Bruno Dorin](#)¹ a [CIRAD](#) és a [CIRED](#) kutatója bevezetőjében arra hívta föl a figyelmet, hogy a mezőgazdaság elengedhetetlen szereppel bír a gazdaság modern értelemben vett növekedésében a világ szinte minden országában. Ezzel párhuzamosan a társadalom fejlődésével és az urbanizáció növekedésével egyre kisebb lesz a mezőgazdaság részesedése a GDP-ben, csökken a mezőgazdaságban foglalkoztatott aktívak aránya, ám kiegyenlítődik a mezőgazdaságban és a gazdaság más területein foglalkoztatottak jövedelme - ez a jelenség Franciaországban is bekövetkezett az elmúlt fél évszázadban. Ezzel együtt a kutató szerint három másik forgatókönyv is létezik, sőt a világ egyes részei példát is jelentenek ezekre: nő a gazdák száma és csökken vagy nő a jövedelmük, illetve csökken a gazdák száma és a jövedelmük is a gazdaság más területein foglalkoztatottakhoz képest. A tapasztalatok szerint az OECD- és nem-OECD-tagországokban, valamint a legtöbb föltörekvő országban is az első forgatókönyv vált valóra, míg Dél-Amerikában, a Közel-Keleten a mezőgazdasági aktív népesség és a jövedelem egyaránt nőtt. A szubszaharai Afrika országai bizonyos „hezitálással”, de végül szintén erre az útra léptek, míg az ázsiai országokban a gazdák számának és jövedelmének egyidejű csökkenése következett be – a globális adatok a világ esetében szintén ezt a trendet mutatják.

A számításokból az is kiderül, az egyes térségek között elsősorban a termelékenységben van hatalmas különbség, azt viszont nem lehet pillanatnyilag megjósolni, hogy a lemaradt térségek a fejlett országok nyomába tudnak-e lépni, és ha igen, mikor. Az előadó szerint, ha nem lett volna (és nem lenne most is) akadálya a fejlett technológiák transzferének, ezek az országok már régen ezt az utat követnék, ezért fejlődésük és az éhezés fölszámolása elsősorban attól függ, képesek lesznek-e az átlagosnál jóval nagyobb ütemben adoptálni az innovációs eredményeket és ezen keresztül kiaknázni a komparatív előnyükben rejlő lehetőségeket. A termelés fölfuttatásának nagyon sok lehetséges módja van, az egységnyi területre vetített termésmennyiség nem csak a motorizációval, de az adott évben több egymást követő kultúra termesztésével, vagy a kettő intelligens kombinációjával is elérhető. Ez egyben azt is jelenti, hogy az egy mezőgazdasági munkavállaló által megtermelt ugyanazon kalória-mennyiséget a világ egyes térségeiben más és más formában lehet előállítani. Nyilvánvaló azonban az is, hogy az OECD-tagországokban nagyságrenddel nagyobb ez a mutató, mint a

¹ Agrármérnök és közgazdász, nyolc évet töltött Indiában, ebből hat évet mint kutató és igazgató a Centre de Sciences Humaines-ben Új-Delhiben (1995-2000). Egyik jelentősebb műve az „Agriculture et alimentation de l'Inde” (Editions INRA, Paris, 2002).

világ más részeiben, miközben a mezőgazdaság részesedése a GDP-ből egyre kisebb, az intenzív gazdálkodási forma pedig csak nagyon korlátozottan tud ellenállni a klimatikus és gazdasági szélsőségeknek. A másik véglet („*ázsiai út*”) esetében a természeti erőforrások erőltetett kiaknázása mellett nagyon komoly kockázata van a társadalmi konfliktusok kirobbanásának is.

A jövőre vonatkozóan az előadó három lehetséges forgatókönyvet vizionált, különböző mértékű gazdálkodói aktív népesség-növekedést vagy -csökkenést feltételezve. Megítélése szerint a „mezőgazdaság nélküli jövő” akkor következhet be, ha a gazdaság más területei képesek nagyon jelentős mezőgazdasági aktív népességet abszorbálni, ebben az esetben az egy aktív mezőgazdasági dolgozóra jutó megművelt terület és az előállított termékmennyiség jelentősen nőni fog – saját kutatásai alapján meggyőződése, hogy India is erre az útra lépett. Nem szabad elfelejteni, tette hozzá, hogy Indiában is végbement egy nagyon jelentős urbanizáció, a munkaerő exportja az országon kívülre viszont már nem lehetséges – ellentétben a 19. század végi-20. század elejei Európával, ahonnan 60 millióan vándoroltak ki az amerikai kontinensre.

Dorin szerint, ha a mezőgazdaság fejlődése a világ meghatározó térségeiben erre az útra lép, az a kutatás részéről is komoly paradigma-váltást tesz szükségessé olyan megoldandó kérdésekkel, mint például annak vizsgálata, hogyan tudja a társadalom és a gazdaság megfizetni a mezőgazdaság által nyújtott szolgáltatásokat és miként tud egy teljesen megváltozott vidéki környezet együtt élni az iparosodott társadalommal. A hallgatóság részéről viszont azt firtatták, mennyiben igazak azok a megállapítások, miszerint az intenzív mezőgazdaság – és így az OECD-tagországok agráriuma - jelenlegi formájában hihetetlen pazarlója a természeti erőforrásoknak, ezen belül elsősorban a víznek, valamint tönkretévője annak a biológiai sokféleségnek, ami egyben a mezőgazdasági termelés alapját jelenti. Más hozzászóló azt emelte ki, hogy a modern mezőgazdaság nagyon jelentős foszfor-függő, ami viszont a világban nagyon egyenetlenül fordul elő és így hatalmas költséget jelent a szállítása, az erdőirtások pedig pontosan a szénecsapdaként szolgáló termőtalaj erózióját okozzák.

Dorin szerint míg a „kis motorizáció” (azaz az apró mezőgazdasági gépek alkalmazása) egyértelműen pozitív a mezőgazdaságban és jelentősen könnyebbé teszi a termelést és a gazdálkodók életét, a „nagy motorizáció” már határozottan kontra-produktív lehet, ha a gazdák jövedelmi viszonyait nézzük. Egyetért azzal, hogy a fejlett és fejlődő országokban – más és más okok miatt - hatalmas pazarlás folyik a természeti erőforrásokkal és a termelési segédanyagokkal (pl. műtrágya). Ezzel együtt nem tartja célszerűnek ez utóbbiak használatának teljes elutasítását, de síkra szállt amellett, hogy az agronómiai elvek és az egyes ágazatok közötti szinergiák erősítésével minél alacsonyabb szintre kell szorítani ezek használatát és minimalizálni a természeti erőforrások pazarlását.

Szintén hozzászólás nyomán került szóba az agroerdészet kérdése, mint egyes vélemények szerint az intenzív mezőgazdaság árnyoldalait kiküszöbölni képes termelési mód, valamint ehhez kapcsolódva az olyan, kisebb közösségek által alkalmazott termelési módok, ahol külső erőforrások nélkül biztosítható az eredményes termeléshez szükséges feltétel-rendszer és a valóban fenntartható gazdálkodás követelmény-rendszere. Dorin szerint a gépesítés és az egyes termelési módok megválasztása nem csak szakmai, de emberi kérdés is, mert nem elhanyagolható szempont ebben a folyamatban a mezőgazdasági munka könnyebbé tételének és a vidéki életszínvonal emelésének vágya. *(Ez Franciaországban leginkább az ötvenes-hatvanas évekre volt jellemző, de még ma is tetten érhető.)* Ami az agro-ökológiát illeti, szerinte egy kicsit a „*saját farkába harapó kígyó esete*”, mivel az elmúlt fél évszázadban egy

teljesen más termelési rendszert és más célokat követettek a beruházások és a kutatások. Hozzá kell tenni azt is, hogy ezek az erőfeszítések az adott történelmi helyzetben azokra a leghatékonyabb eljárásokra fókuszáltak, amivel Európában például föl lehetett számolni az éhezést és nagy mennyiségű, olcsó és jó minőségű élelmiszerrel lehetett ellátni a lakosságot. Ez azt is jelenti, hogy az agro-ökológiai átmenethez először arra van szükség, hogy a kutatás – legalábbis egy része – teljesen más irányt vegyen és megteremtse a más logikát követő, de az élelmiszer-termelést a jelenlegi szinten tartani képes termelési módok szakmai alapjait.

Az IDDRI (Institut du développement durable et des relations internationales, *a fenntartható fejlődés és a nemzetközi kapcsolatok kutatóintézete*) párizsi székhelyű kutatóintézet, célja többek között a fenntartható fejlődéssel, ezen belül is elsősorban a klímaváltozással és a biológiai sokféleség eróziójával kapcsolatos analízisek készítése, vitafórumok, konferenciák szervezése. Munkája során megkülönböztetett figyelmet fordít a fejlődő országokkal való konzultációra, együttműködésre, valamint arra, hogy az akadémiai, a költségvetési, a civil és a vállalati szféra közötti párbeszéd minél eredményesebb legyen. Az IDDRI igyekszik munkáját transzverzális módon strukturálni, mindezt öt fő témakör köré fölépítve, ezek: kormányzás, klíma, biológiai sokféleség, városi környezet és mezőgazdaság. (www.iddri.org)

Somogyi Norbert, Párizs